

ORIGINEA CREAȚIONISTĂ A NATURII UMANE ȘI DREPTUL LA EUTANASIE. O ANALIZĂ DIN PERSPECTIVA ETICII CREȘTINE

Lect. univ. dr. Ioan BRIE

*Rector, Institutul Teologic Pentecostal, Bucuresti, Romania
nelubrie@yahoo.com*

Abstract: *The creationist origin of human nature and the right to euthanasia. An analysis from the perspective of Christian ethics.*

Contemporary Western society is polarized around two diametrically opposed perspectives: the traditional Christian view and the secular liberal view. While the Christian worldview affirms God's sovereignty over human life and death, the secular humanist worldview upholds the individual's right to freedom and personal self-determination. The present article analyzes the ethics of euthanasia and assisted suicide, especially the issue of the human right to decide the moment of death, from the perspective of the creationist origin of human nature and Christian ethics, respectively. After defining and classifying euthanasia, taking into account issues such as the patient, the way in which death occurs and the means of sustaining life, we will emphasize that the creationist origin of human nature is the foundation on which Christian ethics is based on euthanasia. In the second part of the study we will review the main pro-euthanasia arguments, focusing on the argument for the human right to autonomy and self-control, as a basis for the human right to die. The conclusion we will reach is that in reality there is no right to die. Rather, the legalization of euthanasia is a cosmetic expression of the secularized man's inability to cope with the moment of death and to stand by his fellows in front of the great threshold.

Keywords: *euthanasia, the right to die, self-control, autonomy, creationism, secularism, death, suffering, faith, hope, medical technology, God's sovereignty, human dignity.*

Suferința și moartea reprezintă aspecte obiective ale existenței umane, care ne pune în legătură cu întrebări fundamentale legate de trăirea și finitudinea noastră terestră, precum și cu existența vieții de după moarte. Știința

medicală și tehnologia contemporană ne pune la dispoziție instrumente menite să ocolească suferința și să evite moartea. Cu toate acestea, triumful morții este copleșitor. În fața acestei realități incontestabile se naște interesul contemporan față de eutanasiu. Problematika suferinței și a eutanasiei a stârnit o dezbatere etică aprinsă, care a condus la conturarea a două perspective antagonice: viziunea conservatoare a eticii creștine și viziunea umanist liberală a eticii seculare. În timp ce viziunea creștină afirmă suveranitatea lui Dumnezeu asupra vieții și morții omului, viziunea umanist seculară susține dreptul individului la libertate și autodeterminare personală, care include și dreptul de a decide când și în ce formă se va consuma momentul morții.

Sub influența umanismului, a iluminismului și a raționalismului, societatea occidentală s-a secularizat tot mai mult. În locul autorității lui Dumnezeu exprimată în Scriptură și fixată în bine în tradiția creștină conservatoare, secularismul a postulat libertatea personală și dreptul omului la demnitate și autodeterminare.¹ Sintetizând esența viziunii umanist liberale a societății seculare asupra eutanasiei, Tristram Engelhardt notează: „Dacă societatea valorizează alegerea individuală și autodeterminarea în ce privește modurile de viață. Va trebui să valorizeze alegerea individuală și autodeterminarea și în ce privește moartea. Într-o cultură cosmopolită liberală care celebrează autonomia, viața și moartea în afara controlului personal sunt resimțite ca înșoșitoare, alienante și lipsite de demnitate.”²

Oare dreptul omului la libertate și autodeterminare include și dreptul la eutanasiu? Este moral ca societatea să legalizeze suicidul asistat și eutanasierea persoanelor aflate în suferință? Nu cumva așa numitul drept la eutanasiu maschează problemele mai profunde ale societății secularizate și cosmetizează onorabil lipsa de respect față de viața umană și compasiunea autentică față de cel găsit în pragul morții? Pornind de la viziunea creaționistă asupra existenței naturii umane, obiectivul prezentului articol este să evalueze din perspectiva eticii creștine argumentele pro-eutanasiu, în mod deosebit așa-numitul drept la a alege momentul și modul morții ca expresia a dreptului omului la autonomie și autocontrol.

1 J. Christman, „Autonomy,” în *The Oxford Handbook of the History of Ethics*, R. Crisp (ed.), Oxford, Oxford University Press, 2013, p. 691.

2 Tristram Engelhardt, *Fundamentele Bioeticii Creștine. Perspectivă ortodoxă*, trad. Mihail Neamțu, Cezar Login și Ioan Ică, Sibiu, Editura Deisis, 2005, p. 406.

1. Eutanasia: definire și clasificare

Cuvântul *eutanasia* provine din două cuvinte grecești, *eu* (*eu*) „bine” și *θάνατος*, (*thanatos*) „moarte”, care, combinate fiind, înseamnă „moarte bună” sau „moarte fără dureri”. Prin eutanasia înțelegem acțiunea determinată de compasiune, prin care este provocată moartea cuiva aflat în suferință, cu scopul de a evita sau scurta suferința și durerea și de a asigura o moarte demnă și fără dureri.³

Dezbaterile contemporane cu privire la eutanasia a condus la delimitarea mai multor tipuri de eutanasia. În principal, clasificarea tipurilor de eutanasia este făcută în funcție de trei aspecte: (1) voința pacientului, exprimată sau nu, (2) modul în care survine moartea pacientului și (3) mijloacele de întreținere a vieții. În funcție de cei trei factori, eutanasia poate fi clasificată în modul următor:

a. Voința pacientului: eutanasia voluntară, involuntară și non-voluntară

În funcție de voința pacientului, eutanasia poate fi *voluntară*, caz în care acțiunea de eutanasiere a fost făcută la cererea pacientului. Eutanasia voluntară se poate suprapune cu sinuciderea asistată medical, situație în care medicul pune la dispoziția pacientului mijloacele medicale prin care acesta își poate curma viața.⁴ Eutanasia *involuntară* se referă la situația în care pacientul nu a formulat o cerere cu privire la eutanasierea sa, sau, dimpotrivă, a cerut să nu fie eutanasiat, dar decizia este luată de cei din jur, care consideră că există o rațiune de tip utilitarist superioară voinței pacientului, care justifică eutanasierea.⁵ Eutanasia *non-voluntară* se realizează în circumstanța în care cererea pacientului pentru eutanasiere nu există și nu sunt cunoscute dorințele lui, fie pentru că pacientul este incapabil să le mai poată exprima, fie pentru că nu s-a făcut nimic pentru a le afla.⁶ În țările în care eutanasia este legalizată, procedurile legale prevăd posibilitatea scrierii unui testament de eutanasia (*living will*), cu valoare juridică, potrivit căruia un individ poate

3 Helga Kuhse, „Eutanasia”, în *Tratat de Etică*, editor Peter Singer, București, Editura Polirom, 2006, p. 323.

4 Helga Kuhse, „Eutanasia”, în *Tratat de Etică*, editor Peter Singer, București, Editura Polirom, 2006, p. 324.

5 Isidor Chinez, *Bioetica. Responsabilitatea față de viața umană*, Iași, Editura Sapienția, 2015, p. 253.

6 Radu Mariș, „Viziunea moralei creștine asupra eutanasierei”, în *Plērōma. Studii și cercetări teologice*, nr. 1, București, Editura Pleroma, 2021, p. 40.

să aleagă în scris cum va dori să fie tratat în cazul în care se va îmbolnăvi incurabil și nu va mai putea să comunice cu cei din jur. Legislația prevede și posibilitatea împuternicirii unui reprezentant autorizat care să ia decizii în locul pacientului.⁷

b. Modul în care survine moartea: eutanasia activă și eutanasia pasivă

În funcție de modul în care survine moartea pacientului, vorbim despre *eutanasi* activă, caz în care moartea pacientului este provocată artificial printr-o injecție letală sau alte mijloace medicale care provoacă o moarte fără durere.⁸ În această situație, pacientul este practic ucis prin acțiunea directă a medicului.⁹ *Eutanasi* pasivă se realizează în cazul în care pacientul este privat de mijloacele ordinare și extraordinare de întreținere a vieții. Practic, pacientul este lăsat să moară, prin întreruperea îngrijirii medicale sau prin oprirea mijloacelor de întreținere a vieții.¹⁰

c. Mijloacele de întreținere a vieții: eutanasi pasivă naturală și eutanasi pasivă nenaturală

Modul în care sunt administrate mijloacele de întreținere a vieții pune în evidență eutanasi pasivă naturală și eutanasi pasivă nenaturală. Mijloacele de întreținere a vieții se împart în două categorii: (1) mijloacele naturale necesare subzistenței, cum ar fi hrana, apa și aerul; (2) mijloacele artificiale de întreținere a vieții, în această categorie fiind cuprinsă aparatura medicală specifică. *Eutanasi pasivă naturală* se realizează în circumstanța în care pacientul este lăsat să moară prin sistarea tratamentului medical, procedură care cuprinde deconectarea pacientului de la aparatele medicale de întreținere a vieții (ventilație artificială, resuscitare cardiorespiratorie, etc.). În această circumstanță pacientul este lăsat să moară, boala fiind considerată responsabilă pentru moartea pacientului.

Scott Rae notează că în viziunea eticii creștine, „întreruperea mijloacelor de menținere în viață este considerată acceptabilă în una dintre trei

7 Pentru mai multe detalii vezi Scott Rae, „Alegeri morale”, pp. 240-243 și L. A. Calaluca și H.L. Hirsh, „Active and Passive Euthanasia: Medical and Legal Considerations”, în *Euthanasia*, editor A. Carmi, Berlin, Springer-Verlang, 1984, pp. 162-163.

8 Norman Geisler, *Etica Creștină. Opțiuni și consecințe*, Oradea, Societatea Biblică din România, 2008, p. 175.

9 Scott Rae, „Alegeri morale” ..., p. 240.

10 Norman Geisler, *Etica Creștină...*, pp. 187-192.

condiții: dacă pacientul care o cere este adult și în deplinătatea facultăților mentale, dacă tratamentul nu ajută în nici un fel pacientul, sau dacă pacientul are mai mult de pierdut decât de câștigat de pe urma tratamentului.”¹¹

Eutanasia pasivă nenaturală are loc în situația în care pacientul este privat de mijloacele naturale de întreținere a vieții, cum ar fi apa, hrana, aerul. Practic, pacientul este lăsat să moară prin înfometare. Norman Geisler face o analiză aprofundată a eutanasiilor pasive și conchide prin a califica eutanasia pasivă nenaturală ca omor. Geisler acceptă ca fiind rezonabilă din punct de vedere moral eutanasia pasivă naturală; în acest caz, responsabilitatea pentru decesul pacientului aparținând cursului firesc al bolii incurabile. După Geisler este justificat din punct de vedere a eticii creștine să se procedeze la deconectarea pacientului de la aparatura medicală, în cazul în care starea de sănătate a pacientului este ireversibilă. Pacientul are dreptul de veto și decizia ar trebui luată prin consultarea cu medicul, cu familia, cu pastorul și cu avocatul.¹²

Această scurtă trecere în revistă a problematicei eutanasiilor scoate în evidență faptul că dezbaterile cu privire la etica eutanasiilor nu este simplă. La mijloc sunt implicați o multitudine de factori care, în final, implică întreaga comunitate. Cu siguranță că răspunsul corect la întrebările legate de etica eutanasiilor nu poate fi găsit decât punând împreună la masa dialogului toți acești factori. Soluțiile și răspunsurile la întrebările ridicate trebuie să fie guvernate de înțelepciunea creștină, formată de Cuvântul revelat în Scriptură, aprofundat și aplicat în valorile tradiției creștine, prin Duhul Sfânt.

2. Originea creaționistă a naturii umane ca bază pentru etica creștină cu privire la eutanisie

Perspectiva pe care o avem cu privire la originea creației, în general, și a originii naturii umane, în special, va modela etica noastră. Concepția evoluționistă despre lume și viață conduce la o etică relativistă, lipsită de adevăr absolut și de norme absolute. Într-o asemenea lume, dreptul la eutanisie este un drept firesc. Pe de altă parte, concepția creaționistă asupra lumii și vieții ne pune în relație cu Creatorul, sursa vieții, a libertăților și drepturilor noastre, în fața căruia dăm socoteală de deciziile și faptele pe care le

11 Scott Rae, „Alegeri morale”..., p. 239.

12 Pentru detalii vezi Geisler, *Etica Creștină*..., pp. 183-193.

săvârșim. Etica creștină se bazează pe voia lui Dumnezeu, care originează în caracterul moral al lui Dumnezeu și în legea sa, revelată în Scriptură.¹³ În mod particular, perspectiva etici creștine cu privire la eutanasiu se conturează în relație cu următoarele principii teologice.

a. Suveranitatea lui Dumnezeu asupra vieții umane

Suveranitatea lui Dumnezeu asupra vieții umane derivă din faptul că Dumnezeu este sursa vieții umane. Dumnezeu a creat pe om după chipul și asemănarea sa (Geneza 1:27). Pe lângă actul creator, suveranitatea divină asupra vieții umane implică păstrarea în existență a vieții (Evrei 1:3), cooperarea lui Dumnezeu cu omul (Efeseni 1:11) și guvernarea ființei umane în vederea împlinirii planurilor sale veșnice (Psalmii 103:19; Daniel 4:35; Romani 8:28).¹⁴ În relație cu problema eutanasiei, suveranitatea lui Dumnezeu asupra vieții umane subliniază că Dumnezeu controlează atât viața cât și moartea omului. Nimeni, în afara lui Dumnezeu, nu are dreptul să curme viața umană (Deuteronomul 32:39). Având în vedere că Dumnezeu este suveran peste viața și moartea omului, în viziunea eticii creștine, nu putem vorbi de existența dreptului omului de a decide cu privire la propria moarte. Decizia cu privire la modul și timpul în care se sfârșește viața unui om aparține în mod exclusiv lui Dumnezeu.¹⁵

b. Sacralitatea vieții umane

Viața umană este sacră. Potrivit Bibliei, omul a fost creat cu puțin mai prejos decât îngerii și a fost încununat cu slavă și cinste (Psalmii 8:5). Geisler arată că întrucât Dumnezeu este sfânt, și că noi am fost creați după chipul și asemănarea sa, implicația este că, într-un anumit sens, și omul împărtășește această asemănare morală cu Dumnezeu. În consecință, sacralitatea vieții umane devine principiu de baza pentru poziția pro-viață de la concepție la moarte.¹⁶ Indiferent cât de degradată ar fi condiția în care se găsește o persoană aflată în suferință, ea își păstrează caracterul sacru până la moarte. Calitatea și sanctitatea vieții umane nu depinde de autonomia individului, conștiința de sine, raționalitatea, capacitatea de a comunica și

13 Norman Geisler, *Etica Creștină. Opțiuni și consecințe*, Oradea, Societatea Biblică din România, 2008, pp. 9-12.

14 Pentru mai multe detalii vezi Wayne Grudem, *Teologie Sistematică*, Oradea, Editura Făclia & Editura Universității Emanuel, 2004, pp. 334-353.

15 Scott Rae, *Alegeri morale. O introducere în etică*, Oradea, Editura Făclia, 2009, p. 257.

16 Norman Geisler, *Etica Creștină...*, p. 205.

relaționa cu alte persoane. Viața umană își păstrează valoarea, integritatea și calitatea indiferent de starea de sănătate. Distincția făcută de susținătorii eutanasiilor între existența biologică și existența personală a ființei umane este artificială și periculoasă.¹⁷

c. Demnitatea vieții umane

Demnitatea vieții umane¹⁸ are la bază două realități obiective. În primul rând, omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Geneza 1:27), el fiind coroana creațiunii lui Dumnezeu. Demnitatea vieții umane se fundamentează pe sursa și modelul ei, adică Dumnezeu. În al doilea rând, demnitatea vieții umane se fundamentează pe actul întrupării Domnului Isus, Fiul lui Dumnezeu. Asumarea naturii umane, prin actul întrupării, de către Fiul lui Dumnezeu, conferă valoare și demnitate fiecărei ființe umane, indiferent cât de mult ar fi afectată calitatea vieții de trăirea în păcat, de boală și suferință. În viziunea evoluționistă asupra originii vieții umane, demnitatea individului este pusă sub semnul întrebării. În viziune evoluționistă se poate vorbi despre rase superioare, despre forme de viață mai evoluat, despre calitatea vieții. Aceste distincții nu sunt posibile în viziunea creaționist-creștină. Fiecare individ, indiferent de rasa sau etnia de care aparține, se bucură de aceiași valoare și demnitate. Principiul demnității umane ne constrânge să facem tot ce este posibil să salvăm viața umană. Trebuie să precizăm că principiul demnității vieții umane nu poate fi interpretat ca drept al individului de a evita suferința prin eutanasiile, în acest fel asigurându-și așa numita „moarte demnă”.

d. Natura socială a vieții umane și responsabilitatea față de aproapele

Omul este o ființă socială. Viața umană este definită în mod profund în contextul comunitar al relațiilor sociale a individului cu aproapele său (familia, comunitatea, societatea, rasa umană). Iubirea față de aproapele este principiul fundamental al eticii creștine. Richard Gula surprinde în mod corect faptul că natura socială a ființei umane ne limitează libertatea. Li-

17 J.P. Moreland și Scott Rae, *Body and Soul: Human Nature & the Crisis in Ethics*, Downers Grove, Intervarsity Press, 2000, p. 332; Isidor Chinez, *Bioetica. Responsabilitatea față de viața umană*, Iași, Sapientia, 2015, pp. 266-267.

18 Ioan-Gheorghe Rotaru, Idem, „Plea for Human Dignity”, în *Scientia Moralitas. Human Dignity – A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, Volume 1, pp. 29-43.

bertățile individului trebuie evaluate și exprimate în contextul implicațiilor sociale.¹⁹ Principiul iubirii (compasiunii) față de semenii nu justifică eutanasierea persoanelor în suferință. Dacă în viziunea eticii umanist-secularizate, fundamentată pe concepția evoluționist-darwinistă asupra vieții umane, compasiunea față de cel care suferă de o boală incurabilă ar justifica evitarea suferinței prin eutanasiu, în viziunea creaționist-creștină, existența umană fiind definită în relație cu Dumnezeu, în relație cu semenii și în dimensiunea vieții veșnice, compasiunea față de aproapele aflat în suferință nu se poate exprima prin asistarea suicidului sau prin eutanasiu. În viziunea teologiei creștine compasiunea față de aproapele aflat în suferință ne constrânge să fim alături de cel care suferă, asistând, tratând, încurajând, consiliind până la final.

e. Suferința, moartea și răscumpărarea

Pentru susținătorii eutanasiu suferința este un rău care trebuie evitat cu orice preț, chiar cu prețul vieții celui în cauză. Viziunea creștină asupra suferinței este radical diferită. În Iacov 1:2-4 creștinii sunt invitați să privească sensul profund al suferinței, „ca unii care știți că încercarea credinței voastre lucrează răbdare”. Suferința poate avea un caracter răscumpărător. Scott Rae subliniază învățătura creștină despre suferința care modelează caracterul. „Oamenii cresc și se maturizează prin încercări, iar Dumnezeu folosește suferința ca o dalță cu care îndepărtează asperitățile din caracterul omului.”²⁰

Suferința extremă a omului aflat la limita temporalității nu trebuie evitată cu orice preț. Durerea și suferința nu este un bine în sine. Îndepărtarea sau ameliorarea durerii, a suferinței prin tratament medical este un lucru bun. Dacă însă, suferința nu poate fi evitată, ea trebuie asumată cu curaj și credință, ca pe o cruce pe care o purtăm cu gândul la înviere. Suferința nu este exterioară planului iertării, răscumpărării și al mântuirii. Dumnezeu integrează în ordinea cosmică a salvării și suferințele noastre.

Tristram Engelhardt surprinde sensul profund al suferinței în viziunea creștinismului. El scrie: „Relatarea profundă a creștinismului despre viață, suferință și moarte este o istorisire particulară care implică persoane particulare și relația lor cu un Dumnezeu transcendent, dar personal. Re-

19 Richard M. Gula, *Euthanasia: Moral and Pastoral Perspectives*, New York, Paulist Press, 1989, pp. 15-23.

20 Scott Rae, „Alegeri morale” ..., p. 257

latarea creștină a suferinței este o povestire despre persoane: suferința este legată de drama păcatului și a mântuirii care implică nu numai oameni, ci și îngeri, demoni și un Dumnezeu, și în care alegerea liberă este centrală și cosmică în puterea ei. Pentru creștinismul tradițional boala, suferința și moartea sunt recunoscute înăuntrul narațiunii cosmice a păcatului, iertării și mântuirii. [...] Suferința rămâne, însă sensul ei este transformat. Chiar și moartea aparent lipsită de sens este situată în drama mântuirii.”²¹

Înțelegând rolul formator și răscumpărător al suferinței și locul ei în povestea mântuirii, creștinul nu o ocolește cu orice preț, ci o asumă ca pe drumul rânduit de Dumnezeu pentru el, spre mântuire și viața veșnică. Văzută așa, durerea fizică pricinuită de boala terminală, care nu mai poate fi alinată nici chiar cu cele mai puternice analgezice, nu trebuie ocolită prin eutanasiere, ci trebuie asumată ca drum al crucii, cu credința în Dumnezeu căruia îi vom închina și durerile noastre.²² În viziunea creștină boala, suferința și moartea sunt înțelese în contextul mai larg al credinței în învierea morților și în viața veșnică. Moartea fizică nu este capăt de drum, ci un prag peste care creștinul pășește cu speranța în viața veșnică. Viața de pe pământ nu este totul. În acest univers al credinței, evitarea suferinței prin grăbirea morții nu se potrivește nicidecum.²³

În concluzie, înțelegerea suveranității lui Dumnezeu asupra omului, aprofundarea sacralității și a demnității vieții umane, luarea în considerare a naturii sociale a ființei umane cu responsabilitatea față de aproapele, derivată în chip firesc din universul social al vieții umane, asimilarea teologiei creștine a durerii, suferinței și a morții, integrate în narațiunea cosmică a răscumpărării și a mântuirii ne oferă o perspectivă înnoită asupra eticii. Concepția pe care o avem despre lume și viață ne va determina și modela etica.

21 Tristram Engelhardt, *Fundamentele Bioeticii Creștine...*, pp. 408-410.

22 Tristram Engelhardt îl citează pe un bătrân monah grec care spunea că „pentru om boala este o cercetare dumnezeiască. Boala este cel mai mare dar de la Dumnezeu. Singurul lucru pe care omul îl poate da lui Dumnezeu este durerea.” (Tristram Engelhardt, *Fundamentele Bioeticii Creștine...*, p. 409).

23 Augustine Shutte a scris un articol deosebit de util despre relația dintre teologia morții și eutanasiere. Autorul e de părere că înțelegerea corectă a teologiei morții ne pune la îndemână instrumentele necesare pentru a ne poziționa corect față de problematica eutanasiei. Concluzia autorului este că moartea demnă este moartea asumată cu curaj și cu credință, drumul spre ea nefiind scurtat prin eutanasiere. Pentru detalii vezi Augustine Shutte, „Euthanasia and the Theology of Death”, în *Journal of Theology for Southern Africa*, 102, November, 1998, pp. 61-69.

3. Dreptul omului la autonomie și autocontrol – dreptul la a muri

Dezbaterile pe marginea moralității eutanasiei nu este nouă și este departe de a fi epuizată.²⁴ Tehnologia și știința medicală ne pune înaintea provocări în relație cu care etica, din păcate, rămasă în urmă, trebuie să dea răspunsuri.²⁵ În esență adepții poziției pro-eutanasi își fundamentează opinia pe patru argumente majore:

- (1) Dreptul la autonomie și autocontrol;
- (2) Dreptul omului la demnitate și la viață de calitate – eliminarea suferinței și dreptul la o moarte demnă și fără durere;
- (3) Compasiunea față de omul aflat în suferință, cu particularizarea acestui principiu în relație cu pacientul aflat în pragul morții și în relație cu familia celui bolnav;
- (4) Principiul utilității – eutanasierea celui aflat în suferință reprezintă cea mai bună opțiune pentru pacient, pentru familie și pentru societate.

În articolul nostru ne vom concentra atenția asupra dreptului omului la autonomie și autocontrol, ca bază pentru legalizarea eutanasiei. Statele care au legalizat eutanasia susțin că există dreptul constituțional al omului de a decide cu privire la propria sa persoană.

Apărătorii eutanasiei invocă dreptul fundamental al omului la autonomie și autodeterminare. Conceptul de autonomie a pacientului este introdus și explicat pentru prima dată²⁶ de Joseph Fletcher, în cartea *Morals and Medicine*, publicată în anul 1954. În capitolul intitulat „Euthanasia:

24 Pentru detalii legate de dezbaterile pe marginea eticii eutanasiei vezi Jennifer Fecio McDougall, Martha Gorman, *Euthanasia. A Reference Handbook*, ABC-CLIO, Santa Barbara, California, 2008; *Euthanasia – The Good Death Controversy in Humans and Animals*, Josef Kure (ed.), InTech, Rijeka, Croatia, 2011; *New Directions in the Ethics of Assisted Suicide and Euthanasia*, editori Michael Cholbi, Jukka Valerius, *International Library of Ethics, Law, and the New Medicine*, vol. 64, Springer, Switzerland, International Publishing, 2015.

25 Un exemplu relevant, în acest sens, este cel al donării umane. Grație științei medicale actuale, astăzi clonarea este, teoretic, posibilă; însă moralitatea unui astfel de demers este puternic chestionată de eticienii creștini, care arată că aceasta reprezintă o veritabilă joacă de-a Dumnezeu, „o ofensă adusă lui Dumnezeu – Creatorul, o crimă condamnabilă, atentând [...] la sacralitatea vieții umane, cu tot ce înseamnă ea.” (Dragoș Ștefănică, „Clonarea umană: o abordare etică”, în *Plērōma. Studii și cercetări teologice*, XV, nr. 1/2013, p. 184.

26 Jennifer Fecio McDougall, Martha Gorman, *Euthanasia. A Reference Handbook*, p. 103.

Our right to die”, Flether scrie: „The right to life does not necessary entail the obligation to live, especially when continued existence is so hideous and demoralizing that the person is blotted out and reduced to coma or ungovernable nerve-reactions.”²⁷ Dreptul omului la autonomie și autodeterminare a stat la baza deciziilor juridice și a legalizării suicidului asistat medical și a eutanasiei în statele în care aceste proceduri sunt legalizate.²⁸ În esență, se susține că dreptul omului la viață privată, la autonomie și autodeterminare trebuie aplicat nu numai în ce privește căsătoria, viața de familie, creșterea copiilor, procrearea, planificarea familială, alegerea profesiei, libertatea de expresie, avortul și alte chestiuni private, ci trebuie recunoscut și aplicat și în ce privește problemele legate de sfârșitul vieții individului. Sintetizând felul în care argumentul dreptului la autonomie este folosit de susținătorii eutanasiei, Scott Rae scrie: „Dreptul la viață privată cuprinde și problemele legate de sfârșitul vieții individului. Momentul și modul în care va muri sunt chestiuni la fel de personale pentru individ precum cele deja prevăzute în dreptul la viață privată. Deciziile luate la sfârșitul vieții reflectă cele mai adânci convingeri ale individului legate de viață, moarte și viață după moarte, de aceea nu trebuie să intre sub incidența legii. Afirmatia este valabilă îndeosebi pentru pacienții cu boli terminale, pentru care moartea este iminentă. Deciziile cu privire la eutanasiu trebuie lăsate exclusiv la latitudinea pacientului și a familiei lui.”²⁹ Principiul autonomiei subliniază că fiecare individ este stăpân pe propriul său trup și este liber să decidă cu privire la sine fără nicio îngrădire din partea statului sau a altor indivizi. Dacă un pacient cere să moară, statul nu are dreptul să refuze această cerere.³⁰

Etica creștină recunoaște dreptul omului la autonomie și autodeterminare, însă nu îl interpretează în termenii eticii umaniste, potrivit căreia omul este propriul său stăpân, ci în termenii viziunii creaționiste. Potrivit eticii creștine, Dumnezeu Creatorul este suveran peste viața umană. Dreptul omului la autodeterminare și autonomie nu depășește limitele suveranității lui Dumnezeu asupra lumii și a vieții umane. Autodeterminarea și autonomia sunt drepturi acordate omului de către Dumnezeu și încadrate

27 Joseph Fletcher, *Morals and Medicine*, prima apariție 1954, Princeton University Press, 1979, p. 188.

28 Scott Rae, „Alegeri morale”..., p. 247.

29 *Ibidem*, p. 247.

30 Pentru mai multe detalii vezi Isidor Chinez, *Bioetica...*, p. 268.

între anumite limite, revelate în Scriptură. Exercițarea dreptului la autocontrol și autodeterminare presupune recunoașterea acestor limite și exprimarea drepturilor în interiorul hotarelor libertății, stabilite de Dumnezeu. Dreptul omului la autocontrol și autonomie este o exprimare a liberului arbitru, cu care Dumnezeu a înzestrat ființa umană încă de la creație. Autonomia și autodeterminarea reprezintă, din perspectivă creștină, libertatea de a alege să trăiești după valorile lui Dumnezeu și asumarea responsabilității pentru alegerile făcute. Dreptul omului la autonomie este limitat de cel puțin trei aspecte: (1) condiția naturală intrinsecă a ființei umane creată de Dumnezeu; (2) recunoașterea sistemului de valori care derivă din natura lui Dumnezeu și legea sa morală; (3) recunoașterea și respectarea drepturilor celorlalți oameni. Așadar, dreptul omului la autocontrol și autonomie este limitat de responsabilitatea față de Dumnezeu, față de aproapele și față de sine (în sensul asumării condiției ordinii naturale).

Privit în contextul dezbaterii pe tema eutanasiei, dreptul omului la autocontrol și autonomie nu poate fi folosit pentru a justifica legalizarea suicidului asistat și a eutanasiei. Interpretarea umanist seculară a dreptului omului la autocontrol și autodeterminare ca argument pro-eutanasiu și ca drept la a alege momentul și modul morții nu poate fi acceptată, din următoarele considerente:

(1) Dreptul omului la autonomie nu are un caracter universal și absolut. Există limite în care autonomia și dreptul la autodeterminare se pot manifesta. Dacă aceste drepturi ar fi absolute și universale, atunci ar fi justificat din punct de vedere moral să facem tot ceea ce dorim cu trupul nostru, inclusiv prostituția, consumul de droguri.³¹ Pe ce criterii etica umanist secularist respinge consumul de droguri, dar recunoaște dreptul la eutanasiu? Se poate demonstra că nu există nici un criteriu obiectiv, ci doar interpretări subiective de tip relativist.

(2) Dacă, într-adevăr dreptul la autodeterminare ar justifica moral suicidul asistat și eutanasiu, atunci principiul ar trebui aplicat în mod consecvent pentru a justifica și legaliza suicidul în orice circumstanțe. Scott Rae arată că dacă dreptul de muri ține de autonomia individului, atunci nu avem nici un motiv să limităm acest drept doar la cazurile de boli terminale. Scott Rae scrie: „Dacă dreptul de a muri ține de autonomia personală, înseamnă că este un drept universal, adică toți oamenii au autonomie în

31 Scott Rae, „Alegeri morale”..., p. 247.

aceste decizii personale, deci fiecare avem dreptul să hotărâm momentul și modul în care vrem să murim. Ca urmare, dreptul de a muri prin suicid asistat medical nu se limitează la pacienții cu boli terminale. Procedura ar trebui să fie la îndemâna tuturor, indiferent de vârstă și boală.”³² Desigur că implicația universalizării dreptului la autodeterminare, scoase în evidență de Scott Rae, nu pot fi acceptate. În consecință, dreptul al autonomie nu cuprinde și dreptul de a muri.

(3) Dreptul la a muri, așa cum este postulat de adepții pro-eutanasiе, nu poate fi acceptat pentru că intră în contradicție cu ordinea naturală a vieții, în general, și a vieții umane, în special. Duma Bernadin observă că viața nu este „disponibilă” ci „viața este mereu un dar, care are o natură particulară, pentru că aparține naturii însăși a celui viu să se nască, să crească, să se maturizeze, să îmbătrânească și să moară. De aceea a determina moartea unei ființe umane, înainte scadența ei naturală, este un act împotriva naturii.”³³ Ordinea naturală a vieții presupune desfășurarea clicului vieții de la naștere la moarte. Dreptul omului de a trăi este un drept natural inviolabil. Nimeni, în afara lui Dumnezeu, nu are dreptul să curme viața umană; nici persoana în cauză (invocând așa-numitul drept la moarte), nici medicul (invocând compasiunea față de cel în suferință).

(4) Scott Rae scoate în evidență faptul că legalizarea eutanasiеi, pe baza dreptului la autonomie, are consecințe negative asupra altor pacienți cu boli terminale. Statisticile observate în țările în care este legalizată eutanasiа scot în evidență că există situații în care pacienți cu boli terminale au fost eutanasiați³⁴ fără să fi fost informați în prealabil și fără să își fi dat consimțământul. Practic acești oameni au fost uciși la adăpostul legii. Argumentul lui Scott Rae scoate în evidență faptul că în situația în care dreptul la autonomie intră în conflict cu drepturile celorlalți oameni, balanța trebuie înclinată în favoarea celorlalți. Rae scrie: „Dacă se poate demonstra că legalizarea eutanasiеi sau a suicidului asistat prezintă riscul ca alți bolnavi terminal să fie eutanasiați fără consimțământul lor, înseamnă în mod clar că recunoașterea principiului autonomiei duce la afectarea altor bolnavi.

32 *Ibidem*, p. 248.

33 Duma Bernadin, *Etica creștină din perspectiva persoanei*, Roman, Editura Serafica, 2015, p. 212.

34 Scott Rae, *Alegeri morale*, p. 248. Scott notează cazurile de omor de la aziluri din Olanda și Austria, unde la adăpostul legii eutanasiеi au avut loc omucideri multiple. Pentru detalii vezi Scott Rae, „Alegeri morale” ..., pp. 259-260, în special nota 18.

În acest caz, încălcarea drepturilor celorlalți este o problemă cu mult mai multă greutate decât dreptul la viață privată sau libertate individuală.³⁵

(5) Ca extensie a argumentului lui Rae, că dreptul la autocontrol și autonomie nu trebuie să afecteze drepturile celorlalți oameni, Yale Kamisar a scos în evidență așa numitul argument „slippery slope”.³⁶ Isidor Chinez avertizează că pe panta alunecoasă a legalizării eutanasiei se va ajunge lent spre eutanasiu involuntară și omucidere.³⁷ Explicând argumentul lui Kamisar, David Cundiff scrie: „This grants that there may be a few cases in which active euthanasia is appropriate, but that legalization of euthanasia in any form would cause far-reaching, harmful social and legal consequences. Along with the justifiable cases of terminally ill people asking for and receiving a quick, merciful death, there would inevitably be cases in which euthanasia would be clearly wrong. Indeed, euthanasia could be seen as the first step toward adopting Nazi-style policies of killing the old, weak, and socially disfavored. Since this path is slippery and steep, we should stay off it altogether.”³⁸ Practic, prin legalizarea eutanasiei pe baza dreptului la autodeterminare și autocontrol, s-ar deschide „Cutia Pandorei” care ar crea premisele unor abuzuri și derapaje legale și sociale inimaginabile.

(6) Nu există dreptul de a muri. În numele dreptului omului la autodeterminare și autocontrol s-a postulat că omul are dreptul să își aleagă momentul și modul în care va muri. O asemenea interpretare a libertății umane nu este validă. După cum nu se poate vorbi de dreptul de a alege să te naști, nu se poate vorbi nici despre dreptul de a alege să mori. Dacă nașterea unui om reprezintă cursul natural al vieții, fără ca persoana care se naște să aibă vreun rol voluntar în determinarea venirii sale pe lume, la fel trebuie să respectăm cursul natural al vieții și când ne vom găsi la capătul vieții. Așa-numitul drept de a muri se înrădăcește mai degrabă în rațiuni de natură psihologică și socială. El este o expresie a pierderii speranței și a fricii de moarte, ca efect în plan personal a ideologiei evoluționiste. Lipsit de credința în Dumnezeu, părăsit de cei dragi, neputincios în fața morții, fără speranța în viața veșnică, omul format de etosul liberal progresist, lip-

35 *Ibidem*, p. 248.

36 Yale Kamisar, „Some Non-Religious Views Against Proposed Mercy Killing Legislation”, în *Minnesota Law Review*, vol. 42, nr. 6, 1958, pp. 969-1042.

37 Isidor Chinez, *Bioetica...*, p. 273.

38 David Cundiff, *Euthanasia is not the Answer. A hospice physician's view*, New York, Springer Science, Business Media, 1992, p. 61.

sit de senul existenței sale în lume, preferă să aleagă scurtătura eutanasiei. Dreptul de a muri este inventat cu scopul de masca angoasa morții și pentru a permite eliberarea societății de povara îngrijirii celor bolnavi și slabi. Văzut în lumina pragmatismului societății secularizate, dreptul de a muri se transformă în datoria de muri. Pe scurt, nu există dreptul de a muri, există doar dreptul de a trăi.

(7) Dumnezeu este suveran asupra vieții. Din punct de vedere al teologiei creștine, omul nu are dreptul de a decide cu privire la momentul și felul în care va muri. Decizia cu privire la momentul morții reprezintă prerogativa lui Dumnezeu, nu a omului. În decalog este scris: „Să nu ucizi” (Exodul 20:13). Suveranitatea lui Dumnezeu asupra vieții și a morții este afirmată în nenumărate locuri în Scriptură: „Să știți, dar, că Eu dau viață și Eu omor, Eu rănesc și Eu tămăduiesc, și nimeni nu poate scoate pe cineva din mâna Mea (Deuteronomul 32:39); „oamenilor le este rânduit să moară o singură dată, iar după aceea vine judecata” (Evrei 9:27); „Nașterea își are vremea ei, și moartea își are vremea ei; săditul își are vremea lui, și smulgerea celor sădite își are vremea ei” (Eclesiastul 3:2); „El ține în mână sufletul a tot ce trăiește, suflarea oricărui trup omenesc” (Iov 12:10); „Dacă varsă cineva sângele omului, și sângele lui să fie vărsat de om; căci Dumnezeu a făcut pe om după chipul Lui” (Geneza 9:6).

În lumina Scripturilor, stăpân peste viața omului este Dumnezeu. Apostolul Pavel afirmă că trupurile și duhurile noastre sunt proprietatea lui Dumnezeu și templul Duhului Sfânt (1 Corinteni 6,19-20). Norman Geisler arată că așa-numitul drept de a muri și dreptul de a omorî un om inocent (eutanasia activă) nu există în realitate. Geisler scrie: „Greșeala de bază pe care o face eutanasia activă este că încearcă să se ridice deasupra dreptului suveran al lui Dumnezeu asupra vieții. Adepții ei încearcă să se joace de-a Dumnezeu, în loc să rămână la statutul lor de om.”³⁹

4. Concluzii

În studiul nostru am pornit de la observația că sub influența umanismului, iluminismului și a raționalismului societatea contemporană occidentală s-a secularizat tot mai mult. Fenomenul secularizării⁴⁰ a fost accentuat din plin

39 Geisler, *Etica Creștină...*, p. 179.

40 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Aspecte ale secularizării și ale omului secularizat”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, L-LI, nr.1/2006, pp. 251-266.

de evoluția științei și a tehnologiei, care a pus la dispoziția omului, prin beneficiile aduse, sentimentul autosuficienței și independenței. Îndepărtarea de Dumnezeu și de valorile tradiționale a făcut să capete tot mai multă vizibilitate în societate ateismul, evoluționismul și umanismul liberal. În plan etic, schimbările produse au fost foarte profunde. Civilizația tehnică ne-a pus în fața unor posibilități și provocări noi, față de care etica este un pas în urmă. Emanciparea sexuală, liberalizarea divorțului, legalizarea avortului, ideologia de gen, legalizarea eutanasiei și a infanticidului sunt doar câteva dintre aceste provocări. În fond, rădăcina problemei se regăsește în filosofia de viață, în felul în care omul vede lumea, pe sine și viața spiritual-religioasă. Secularismul liberal propune eliberarea omului modern de toate condiționările și îngrădirile valorilor tradiționale propovăduite de religie (în mod particular de creștinism), postulând drepturile omului ca principiu fundamental în etică.

Într-o lume fără Dumnezeu, fără adevăr absolut și fără norme absolute, așa cu e văzută lumea din perspectiva secularismului liberal, individul e liber să facă tot ceea ce își dorește și i se potrivește. Odată cu trecerea timpului și cu înaintarea în vârstă, omul secularizat constată că în fața morții, confruntat cu finitudinea, e singur și fără speranță. Soluția propusă este alegerea „morții demne”, provocată prin eutanasiu, înainte de vreme, în numele dreptului omului la autodeterminare. În fapt, invocarea așa-numitului drept de a muri, pentru a muri cu „demnitate”, nu reprezintă altceva decât recunoașterea limitelor, absența răspunsurilor, neputința omului autoizolat de Creatorul său, individualizarea, înstrăinarea individului de ceilalți, pragmatismul societății liberale și a disperarea. Lipsit de speranță, de Dumnezeu, de perspectivă, de nemurire, neînțelegând rostul suferinței și al morții, omul modern nu are altă variantă decât să grăbească deznodământul final al morții, prin eutanasiu.

Perspectiva creaționist-creștină este radical diferită. Lumea este guvernată de Dumnezeu și răscumpărată prin Isus Hristos. Omul e chemat să trăiască în lumina valorilor revelate în Scriptură, cu gândul la judecata viitoare și nădejdea în viața veșnică. Moartea este un prag peste care creștinul trece cu curaj și demnitate, însoțit sau nu de compasiunea celor din jur, însă întotdeauna cu credință. Pentru creștin, eutanasiu este un act profund imoral, pe care îl va respinge cu fermitate.

Așadar, justificarea ultimă a eutanasiei este de natură culturală. Acest aspect este bine surprins de Cultrera, care scrie: „Civilizația tehnică

nu știe să înfrunte moartea decât prin tehnica medicală; nu e capabilă să se distanțeze pentru un moment de cursa miilor de angajamente ale zilei, ca să mediteze asupra morții; nu are forța interioară să asiste un bolnav terminal, ca să-l însoțească în marea călătorie. Legalizarea eutanasiei este tentativa extremă de a rezolva în termeni medicali și juridici punctul culminant ale existenței noastre, evitând nodul problemei. Nu este în măsură, din punct de vedere social și cultural, să recunoască, să trăiască, să celebreze evenimentul, în greutatea sa umană și socială.”⁴¹

Etica este condiționată de credințele religioase și de filosofia de viață. Înțelegerea creaționistă a originii naturii umane, asimilarea viziunii creștine asupra vieții în general, a moralei și a bioeticii în particular, înțelegerea faptului că în realitate nu există „dreptul de a muri” ne determină să celebrăm nașterea, viața și moartea în lumina virtuților supreme: credința în Dumnezeu, speranța în viața veșnică și iubirea.

Bibliografie

- * Bernadin, Duma, *Etica creștină din perspectiva persoanei*, Roman, Editura Serafica, 2015.
- * Calaluca L. A. și H.L. Hirsh, *Active and Passive Euthanasia: Medical and Legal Considerations*, publicat în *Euthanasia*, editor A. Carmi, Springer-Verlag Berlin, 1984.
- * Chinez, Isidor, *Bioetica. Responsabilitatea față de viața umană*, Iași, Editura Sapientia, 2015.
- * Christman, J., „Autonomy,” *The Oxford Handbook of the History of Ethics*, R. Crisp (editor), Reprint edition, Oxford, Oxford University Press, 2015.
- * Cundiff, David, *Euthanasia is not the Answer. A hospice physician's view*, New York, Springer Science, Business Media, 1992.
- * Engelhardt, Tristram, *Fundamentele Bioeticii Creștine. Perspectivă ortodoxă*, trad. Mihail Neamțu, Cezar Login și Ioan Ică, Sibiu, Editura Deisis, 2005.
- * *Euthanasia – The Good Death Controversy in Humans and Animals*, editor, Josef Kure, InTech, Rijeka, Croatia, 2011.
- * Fletcher, Joseph, *Morals and Medicine*, prima apariție 1954, Princeton University Press, 1979.

41 F Cultrera, „La Bioetica, annuncio del vangelo”, în *La Civita Cattolica*, vol. 2, 2001, p. 258, apud Duma Bernadin, *Etica creștină din perspectiva persoanei*, Roman, Editura Serafica, 2015, p. 213.

- ✦ Geisler, Norman, *Etica Creștină. Opțiuni și consecințe*, Societatea Biblică din România, Oradea, 2008.
- ✦ Grudem, Wayne, *Teologie Sistematică*, Oradea, Editura Făclia & Editura Universității Emanuel, 2004.
- ✦ Gula, M. Richard, *Euthanasia: Moral and Pastoral Perspectives*, New York, Paulist Press, 1989.
- ✦ Kamisar, Yale, „Some Non-Religious Views Against Proposed Mercy Killing Legislation”, în *Minnesota Law Review*, vol. 42, nr. 6/1958.
- ✦ Kuhse, Helga, *Eutansaia*, în *Tratat de Etică*, Peter Singer (ed.), București, Editura Polirom, 2006.
- ✦ Mariș, Radu, „Viziunea moralei creștine asupra eutanasiei”, în *Plērōma. Studii și cercetări teologice*, nr. 1, București, Editura Pleroma, 2021.
- ✦ McDougall, Jennifer Fecio, Gorman, Martha, *Euthanasia. A Reference Handbook*, ABC-CLIO, Santa Barbara, California, 2008.
- ✦ Moreland, J.P. și Rae, Scott, *Body and Soul: Human Nature & the Crisis in Ethics*, Downers Grove, Intervarsity Press, 2000.
- ✦ *New Directions in the Ethics of Assisted Suicide and Euthanasia*, editori Michael Cholbi, Jukka Valerius, International Library of Ethics, Law, and the New Medicine, vol. 64, Springer, International Publishing, Switzerland, 2015.
- ✦ Rae, Scott, *Alegeri morale. O introducere în etică*, Oradea, Editura Făclia, 2009.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, „Plea for Human Dignity”, în *Scientia Moralitas. Human Dignity – A Contemporary Perspectives*, The Scientia Moralitas Research Institute, Beltsville, MD, United States of America, 2016, Volume 1, 29-43.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, „Aspecte ale secularizării și ale omului secularizat”, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, 2006, L-LI, no.1, 251-266.
- ✦ Shutte, Augustine, „Euthanasia and the Theology of Death”, în *Journal of Theology for Southeren Africa*, 102, November, 1998.